

κές της Χρυσής Αυγής. Αυτή η δεύτερη διάσταση είναι προφανώς και η σοβαρότερη. Διότι δεν απαιτεί απλώς ιδεολογική κριτική και κριτική αξιών αλλά ορατές διεξόδους στον βιοτικό και οικονομικό μαρτυρισμό ενός μεγάλου τμήματος του ελληνικού λαού.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Joseph Roth, *Ο ιστός της αράχνης*, μτφρ. Τούλα Σιέτη, Κριτική, Αθήνα 1989, σ. 41-42.
- 2 *Αυτ.*, σ. 27
- 3 Ας θυμηθούμε τη σουρεαλιστική πρόταση νόμου για την καταπολέμηση του ρατσισμού κατά των Ελλήνων τις ημέρες που ήταν στην επικαιρότητα το αντιρατσιστικό νομοσχέδιο!

21/09/2013

Σαν υστερόγραφο, μετά τις πρώτες συλλήψεις

Το πιο πάνω σχόλιο γράφτηκε, όπως άλλωστε φαίνεται, πριν από τις καταγιστικές εξελίξεις, με τις συλλήψεις του αρχηγού, βουλευτών και μελών της Χρυσής Αυγής με την κατηγορία της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση. Οι κατηγορίες που απευθύνονται στα μέλη της εγκληματικής οργάνωσης δεν αφορούν μόνο

τις δολοφονικές επιθέσεις σε μετανάστες και αντιπάλους της αλλά και την ανάμιξη των δικτύων της σε πλήθος άλλων πράξεων του κοινού ποινικού δικαίου. Αυτονόητα, η συγκεκριμένη τροπή της υπόθεσης, η οποία θα καταλήξει σε εφέτη-ανακριτή δημιουργεί μια ριζικά καινούρια κατάσταση στα πολιτικά πράγματα της χώρας. Ο έως πρότινος σε ανοδική τροχιά πόλος του ακροδεξιού εξτρεμισμού υφίσταται ένα πολύ σοβαρό, καταλυτικό ίσως, πλήγμα. Γεγονότα και εξελίξεις τέτοιας εμβέλειας αποτελούν φυσικά πεδίο για διαφορετικές αναγνώσεις από τις πολιτικές δυνάμεις, της Κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης. Με δεδομένη την κρατική υποτίμηση του νεοναζιστικού κινδύνου μέχρι και τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, εγείρονται από πολλές πλευρές ερωτήματα για τους εκλογικοπολιτικούς σχεδιασμούς της Κυβέρνησης. Αλλά αυτά τα ερωτήματα είναι επικίνδυνο να μεταφράζονται εντός εικοσιτετραώρου σε φαιδρές συνωμοσιολογίες και αφόρητα κοινότοπες εκδοχές του «λενινιστικού» ερωτήματος για το «ποιος ωφελείται». Γιατί η αναμέτρηση με τον νεοναζισμό και τον αντιδημοκρατικό μηδενισμό συνιστά από μόνη της μια σημαντική πτυχή της πορείας για απαλλαγή της κοινωνίας μας από τον ζόφο που γι-

γαντώθηκε αυτά τα χρόνια. Πέρα από τις αστυνομικές και δικαστικές της περιπλοκές, η εξάρθρωση του οργανωμένου νεοναζισμού δημιουργεί καλύτερες συνθήκες για τη δημόσια ζωή και την ελληνική πολιτική κουλτούρα. Το πώς αυτή η πολιτική κουλτούρα θα διαχειριστεί τις αναπόφευκτες εντάσεις γύρω από το πολύπλοκο και οξυμμένο κοινωνικό ζήτημα αλλά και την έξοδο από το καθεστώς της λιτότητας είναι μια διαφορετική υπόθεση.

Προς το παρόν, μπορούμε να σταθούμε στην ιστορική φόρτιση της στιγμής που δίνει μια ξεκάθαρη απάντηση και στο ερώτημα που μας απασχόλησε λίγες μέρες πριν βγει το πόρισμα του εισαγγελέα και δούμε τις συλλήψεις των ανθρών της Χρυσής Αυγής: ναι, η δολοφονία του Παύλου Φύσσα, λαϊκού παιδιού της χιπ κοπ κοινότητας, ήταν μια τομή και ένα όριο ανάμεσα σε δυο εποχές, ανάμεσα στην εποχή της ασυλίας και σε μια εποχή αφύπνισης, η οποία μπορεί να γεννήσει ένα ισχυρό αντιφασιστικό κοινό αίσθημα, μια νέα συνείδηση για τις αντοχές και τις δυνατότητες της πολιτικής μας κοινότητας απέναντι στις δυνάμεις που επιδιώκουν την κατάρρευση της.

DI QUALCOSA DI (CENTRO-)SINISTRA 'H GIATI TO «ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ» ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ

«Όταν με ρωτούν εάν η τομή ανάμεσα σε κόμματα της Δεξιάς και της Αριστεράς έχει ακόμη νόημα, το πρώτο που μου έρχεται στο νου είναι ότι αυτός που ρωτάει σίγουρα δεν είναι αριστερός.»

Alain

Στις εκλογές του 2012, ανάμεσα στα πολλά πρωτόγνωρα της τελευταίας τριετίας, προέκυψε και ένας αγνώριστος πολιτικός χάρτης. Πολυδιάσπαση στα δεξιά, με κόμματα της λαϊκής Δεξιάς, της νεοφι-

*Ο Γιάννης Μπαλαμπανίδης είναι πολιτικός επιστήμονας.
(gbalabanidis@hotmail.com)*

λελεύθερης τάσης, ένα ανοικτά ναζιστικό· μεγαλύτερη αναταραχή στα αριστερά: κατάρρευση του ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ σε θέση ουραγού, εκτόξευση του ΣΥΡΙΖΑ, ανάδυση της ΔΗΜΑΡ. Ό,τι σταθερό, εξαερώνεται· πρώτα στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο, τώρα στο πολιτικό.

Ένα χρόνο μετά, βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη μια συζήτηση για την ανασυγκρότηση ενός «τρίτου πόλου», ενδιάμεσου μεταξύ των δύο μεγάλων παγωμένων ανταγωνιστών ΝΔ-ΣΥΡΙΖΑ. Λογικό· με όρους ευρωπαϊκής πολιτικής, η Ελλάδα είναι ανορθογραφία, ιδίως στο κομμάτι που στην πολιτική τοπογραφία

κείται αριστερά του Κέντρου: το ισοδύναμο της σοσιαλδημοκρατίας κόμμα έχει καταρρεύσει, ηγεμονεύει το κόμμα της ριζοσπαστικής Αριστεράς και συνολικά ο «κεντρο-αριστερός» χώρος διεκδικείται από τρία τουλάχιστον σχήματα.

Κάπως παράδοξοι είναι, όμως, οι όροι με τους οποίους διεξάγεται η συζήτηση. Σχηματοποιώντας: μια συζήτηση «από πάνω», ανάμεσα σε κύκλους και προσωπικότητες παρά σε πραγματικούς κοινωνικούς χώρους. Ακόμη περισσότερο παράδοξοι οι ιδεολογικο-πολιτικοί τονισμοί που μοιάζει να κυριαρχούν: στόχος ορίζεται συνήθως η συγκρότηση

ενός «φιλελεύθερου, μεταρρυθμιστικού Κέντρου» με μια εσάνς της πάλαι ποτέ «κεντροαριστεράς» και σπανιότερα σοσιαλδημοκρατίας, και ως κοινοί τόποι η παραδοχή της αναγκαιότητας των «μεταρρυθμίσεων» (χωρίς, συνήθως, να εξειδικεύονται), η αποδοχή των καταναγκασμών που θέτει το διεθνές πλαίσιο των «αγορών», η καταγγελία των δυνάμεων της «συντήρησης» που υπεραμύνονται κεκτημένων και αγκυλώσεων του παρελθόντος, η δαιμονοποίηση του μεταπολιτευτικού «κρατισμού» και η σαφής επιλογή υπέρ του ιδιωτικού-επιχειρηματικού – κυρίως, η απόφαση ότι στα σημερινά εθνικά προβλήματα δεν υπάρχουν αριστερές ή δεξιές απαντήσεις.

Η πιο παράδοση απόληξη αυτού του παστίς είναι το κάλεσμα για συσπείρωση σε μια ενιαία παράταξη δυνάμεων «μεταρρυθμιστικών» που ξεκινούν από την αριστερή ΔΗΜΑΡ, περνούν από το αναπόφευκτο ΠΑΣΟΚ και φτάνουν μέχρι τη ρητά νεοφιλελεύθερη ΔΡΑΣΗ. Αυτός ο σουρεαλιστικός μεταρρυθμιστικός συναγερμός, ωστόσο, είναι μια πολιτική αδυνατότητα. Ένας χώρος που δεν μπορεί να υπάρξει – και αν συντεθεί εκ του προχείρου, λίγους θα αφορά και ελάχιστα πράγματα θα εκπροσωπεί. Σε μια φάση που κρίνεται η εθνική μας πορεία τα επόμενα χρόνια, οποιαδήποτε απόπειρα πολιτικής εκπροσώπησης οφείλει επί ποινή ανυποληψίας να συγκεντρώνει ορισμένες προϋποθέσεις. Ας πούμε, μια αφήγηση κι ένα πολιτικό σχέδιο για την κρίση και πέρα από αυτήν· μια ομόρροπη αξιακή πλαισίωση και πρόταση· μια ελάχιστη επαφή με το κοινωνικό πεδίο.

Εθνικό σχέδιο σημαίνει πολιτικό σχέδιο

Από την αρχή της κρίσης, αποκλειστικό πλαίσιο της εθνικής πολιτικής αποτέλεσαν οι «conditionalities», οι αυστηροί όροι της δανειακής σύμβασης. Ήταν όμως το Μνημόνιο ως πρόταση πολιτικής η μοναδική, εξαναγκαστική επιλογή για να επανέλθει η ελληνική οικονομία σε βιώσιμο δρόμο; Ήταν, μήπως, μια «τεχνική», «πολιτικά ουδέτερη» δέσμη σκληρών μεν αλλά «αναγκαίων» ή «αναπόφευκτων» μεταρρυθμίσεων; Όχι ακριβώς.

Η ποικιλία κρίσεων που εκδηλώθηκαν σε χώρες της ευρωζώνης (κρίσεις δημοσίου χρέους, τραπεζικές, στεγαστικές) αντιμετωπίστηκε με μια συνταγή προσαρμογής «one-size-fits-all» σε μια συγκεκριμένη εκδοχή μιας συγκεκριμένης καπιταλιστικής ποικιλίας, της Ελεύθερης Οικονομίας της Αγοράς.¹ Μάλιστα, έπεσε δραματικά έξω από τις προβλέψεις της –ή δρα-

ματικά μέσα στη δραστικότητα των μετασχηματισμών που σκόπευε να προκαλέσει. Το Ινστιτούτο Bruegel έχει δείξει ότι τα προγράμματα σταθεροποίησης του ΔΝΤ έχουν πάντοτε αποτελέσματα πολύ χειρότερα από τα προβλεπόμενα (σε όρους ύφεσης, χρέους, ανεργίας ή προσαρμογής των τιμών), αλλά πουθενά, στις χώρες της ασιατικής κρίσης ή της Λατινικής Αμερικής, δεν ξαστόχησαν τόσο όσο στην Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ιρλανδία² –με την εξαίρεση του δείκτη «wage-based competitiveness» (της ανταγωνιστικότητας που βασίζεται στη μείωση των μισθών), της μόνης μεταρρύθμισης που προωθήθηκε απaráκαμπτα μέχρι τώρα (πέραν των δημοσιονομικών περικοπών).

Η πρόσφατη έκθεση του ΔΝΤ επιχαίρει για τη μείωση του ελλείμματος, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω μείωσης των μισθών, την απελευθέρωση από τις «δυσκαμψίες» της αγοράς εργασίας (την κατάργηση ουσιαστικά των συλλογικών διαπραγματεύσεων) –την ώρα που αποδίδει την αστοχία του προγράμματος στην άνευρη πολιτική υποστήριξη και στην αντίσταση της «συμφερόντων» (vested interests) στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις: στην απελευθέρωση της οικονομίας, τις ιδιωτικοποιήσεις, τις απολύσεις στο Δημόσιο.³ Η φόρμουλα απορρύθμιση + ιδιωτικοποίηση + φτηνή εργασία, όμως, μας είναι οικεία από τη Συνάντηση της Ουάσινγκτον,⁴ το ιδεολογικοπολιτικό πρόσημο της οποίας είναι περιττό να υπενθυμιστεί.

Η ελληνική οικονομία κατέρρευσε το 2009. Καμία χώρα με τέτοιο χρέος και έλλειμμα δεν θα μπορούσε να αποφύγει μια περίοδο λιτότητας, πέρα από μια συνήθη κυκλική ύφεση. Αλλά οι πολιτικές δυνάμεις που (δημιούργησαν και) διαχειρίστηκαν την κρίση δεν θέλησαν να προωθήσουν μια «δίκαιη λιτότητα», έναν ορθολογικό καταμερισμό των βαρών, ούτε επέλεξαν να προστατεύσουν από τις περικοπές κρίσιμα υποσυστήματα, όπως την παιδεία ή την υγεία (παρά μόνο την εθνική άμυνα) ή τις πιο ευάλωτες μερίδες του πληθυσμού. Η πιλοτική εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, το 2014, η διαρκής εξαγγελία ενός ανεύρετου εθνικού φορολογικού συστήματος (απλού, δίκαιου κλπ.) είναι απλώς «too little, too late». Το χειρότερο: αποδέχθηκαν χωρίς ενστάσεις μια μεταρρυθμιστική ατζέντα με σαφές πρόσημο, που προωθήθηκε με τη συνέργεια του ΔΝΤ, από μια Ευρώπη κυριαρχούμενη από το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα.

Σήμερα επείγει η ανάκαμψη, η ανίχνευση μιας νέας θέσης της Ελλάδας στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας με εξειδίκευση στα δυνάμει συγκριτικά της πλεονεκτήματα (πέραν της οικοδομής ή του τουρισμού). Αλλά η στρατηγική επιλογή για τα επόμενα χρόνια γίνεται ήδη: η Ελλάδα, μια οικονομία άλλοτε stuck-in-the-middle, συμπεριζόμενη ανάμεσα στις οικονομίες «γνώσης-καινοτομίας» και στις οικονομίες «έντασης της εργασίας», οδηγείται μοιραία στη δεύτερη κατεύθυνση, σε μια φτηνιάρική ανάπτυξη, βασισμένη στην απορρύθμιση και στους χαμηλούς (εξαιτίας της πρωτόγνωρης και ανεξέλεγκτης εφεδρικής ανεργίας) μισθούς.

Οποιαδήποτε «εθνική αφήγηση» φιλοδοξεί να υπερβεί την εποχή των μνημονίων θα πρέπει είτε να οικειοποιείται πλήρως αυτή τη δεξιόστροφη ατζέντα είτε να έρχεται σε ρήξη μαζί της –παρακολουθώντας, άλλωστε, το εθνικό αίτημα που εκφράστηκε στις εκλογές του 2012 για μια (συναινετική ή/και συγκρουσιακή) επαναδιαπραγμάτευση του προγράμματος. Εφόσον μιλάμε για έναν χώρο προοδευτικό, «κεντρο-αριστερό» κ.ο.κ., είναι σαφές ότι μια κάποια ρήξη με τη μνημονιακή ατζέντα είναι απaráβατος όρος για να συζητήσουμε περαιτέρω. Όπως και να το κάνουμε, η αποθέωση της ελεύθερης αγοράς, η συμπύεση της εργασίας, η μίνιμουμ δημόσια παρέμβαση, είναι πολιτικές επιλογές, πολιτικά πατενταρισμένες.

«Παναγιώτατε, τέλος όλα αυτά»⁵

Στους «μνημονιακούς» καιρούς, το παλαιότερο επιχείρημα ότι η διάκριση Αριστερά-Δεξιά έχει ξεπεραστεί διακινήθηκε από πολλές μεριές, ενώ νέες διαιρετικές τομές υποδείχθηκαν. Η Ελλάδα χωρίστηκε στα μπλοκ του ευρώ ή της δραχμής, των μεταρρυθμιστών και των αντιμεταρρυθμιστών, της εθνικής ενότητας για μια έξοδο από την κρίση σε ευρωπαϊκό δρόμο, της εθνικής-λαϊκής ενότητας για μια έξοδο από τη μνημονιακή καταστροφή, μέχρι και του αντιπολιτικού συναγερμού ενάντια συνολικά στο πολιτικό σύστημα (γεννώντας το τέρας της ΧΑ).

Είναι, λοιπόν, αλήθεια ότι στη χώρα μας η κλασική, καθολική πολιτική διαίρεση της νεωτερικότητας εξεμέτρησε τον βίο της; Ότι η βασική πολιτική αρχή διστακτικής οργάνωσης των σύγχρονων κοινωνιών («organisation dualiste de nos sociétés»), όπως έχει αξεπέραστα γράψει ο Μαρσέλ Γκωσέ,⁶ τελεύτησε υπό το βάρος της κρίσης; Πολίτες και κόμματα διαβάζουν πια τα πράγματα και τον κόσμο μέσα από διαφορετικά πρίσματα;

Η απάντηση θα ήταν «ναι και όχι». Ναι, διότι αν η τομή μνημόνιο-αντιμνημόνιο δεν είχε σχετικοποιήσει κάθε άλλη διάκριση, το «μετα-υλιστικό» σοσιαλιστικό ΠΑΣΟΚ του Γ. Α. Παπανδρέου δεν θα εφάρμοζε κατά κεραία ένα πρόγραμμα σαν αυτό, η ΝΔ δεν θα έσερνε πρώτη τον αντιμνημονιακό χορό, ο ριζοσπαστικός ΣΥΡΙΖΑ δεν θα οικειοποιούνταν μοτίβα του παλαιού ΠΑΣΟΚ και δεν θα φλέρταρε με το τυπικά ακροδεξιό κόμμα των ΑΝΕΛ, η ανανεωτική ΔΗΜΑΡ δεν θα συμμετείχε σε κυβέρνηση της οποίας πυρήνας είναι η αλήστου μνήμης ακροδεξιά Πολιτική Άνοιξη.

Αλλά και όχι, διότι η διάκριση Αριστερά-Δεξιά, αυτό το γνωσιακό σχήμα που μας επιτρέπει να κατανοούμε την πολιτική ως αυτό που είναι, ένας ριζικός ανταγωνισμός («antagonisme radical»),⁷ και να τοποθετούμαστε εντός του, ήταν πάντα εδώ. Πολύ περισσότερο παρούσα είναι από τον περασμένο Ιούνιο, όταν η υπόθεση ΕΡΤ σήμανε μια αλλαγή παραδείγματος μαζί με τη διάλυση της τρικομματικής κυβέρνησης.

Η ΝΔ του Αντώνη Σαμαρά, εκλογικά τραυματισμένη μετά την προσχώρησή της στο μνημονιακό στρατόπεδο, βρέθηκε να συγκυβερνά σε ένα πρωτοφανές συνεργατικό σχήμα με το καταρρεύσαν ΠΑΣΟΚ και τη ΔΗΜΑΡ, από τη θέση του σχετικά ισχυρότερου, αλλά όχι κυρίαρχου παίκτη. Στριμωγμένη σε μια άβολη συγκατοίκηση και στη δυσχερή διαχείριση ενός προγράμματος με διαλυτικές κοινωνικές συνέπειες, απασφάλισε, διεκδικώντας μια πολύ παραδοσιακή δεξιά ταυτότητα – μακριά από τις τριγωνοποιήσεις και τον μεσαίο χώρο της καραμανλικής εποχής.

Η στρατηγική που ξεκίνησε να εκδιπλώνεται δειλά με το καταχώνιασμα του νόμου για την ιθαγένεια, κορυφαίας προοδευτικής παρέμβασης της κυβέρνησης Γ. Α. Παπανδρέου, και με την απόρριψη της αναγκαιότητας για ένα αντιρατσιστικό νομοσχέδιο, κορυφώθηκε με την ανακοίνωση από τον γκροτέσκο Κεδίκογλου του ξαφνικού θανάτου της «κουλτουριάρικης» ΕΡΤ. Στο εξής, οι όποιες «μεταρρυθμίσεις» θα επιβάλλονταν διά της πυγμής, με το Κοινοβούλιο σε ρόλο παρατηρητή (εφόσον η καταψήφιση νομοσχεδίου ισοδυναμεί με εκλογές) και με κλείσιμο του ματιού στα πιο συντηρητικά κοινωνικά αντανακλαστικά (ακόμη και προς τη ΧΑ, δια του γενικού γραμματέα της Κυβέρνησης μάλιστα).

Αν η έκβαση του προγράμματος σταθεροποίησης καθορίζει το μοντέλο ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας

για τα επόμενα χρόνια, το συντηρητικό ύφος επιδιώκει να επενδύσει την αλλαγή εποχής με μια ιστορική ρεβάνς στο πεδίο των ιδεών και των αξιών. Ο λεπενικός Μάκης Βορίδης, από το βήμα του συνεδρίου της ΝΔ, συνέδεσε την ανάκαμψη με τη μεγάλη ιδεολογική «ήττα της Αριστεράς και [τη] νίκη της παράταξής μας»: ο πρόεδρος του Ινστιτούτου «Κ. Γ. Καραμανλής», Κωνσταντίνος Τασούλας, κήρυξε στη Βουλή την εκ δεξιών υπέρβαση της Μεταπολίτευσης: «μόνο η Αριστερά στην Ελλάδα, τα τελευταία 30 χρόνια, λείπει την άποψή της. Εμείς ακούμε σαν χάνοι».

Το επεισόδιο της ΕΡΤ χώρισε και τους στρατηγικούς δρόμους των δύο πολιτικών δυνάμεων που διεκδικούν να εκφράσουν τον μεταξύ ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ χώρο. Η ΔΗΜΑΡ μοιάζει απελευθερωμένη να διαφοροποιείται από αυταρχικές «μεταρρυθμίσεις» ή σε αξιακά ζητήματα, όπως πρόσφατα η διδασκαλία των θρησκευτικών στο σχολείο –τοποθέτηση που ο ίδιος ο πρωθυπουργός κατακεραύνωσε, ενώπιον του μητροπολίτη Άνθιμου, μαζί με «εκείνους που τους ενοχλεί η θρησκευτική παράδοση της Ορθοδοξίας». Το ΠΑΣΟΚ, έχοντας κάνει τη μόνη ορθολογική για το ίδιο επιλογή, να συνεχίσει να υπάρχει όντας εντός κράτους-κυβέρνησης,⁸ αδυνατεί να διαφοροποιηθεί από αυτή την ατζέντα, χαρίζοντας ελαφρά τη καρδιά προοδευτικές φιλελεύθερες αξίες στον εθνικό στόχο για πρωτογενές πλεόνασμα.

Ωστόσο, η διαφοροποίηση αυτή είναι απαραίτητη για οποιαδήποτε απόπειρα συγκρότησης μιας πολιτικής θέσης που θα αφίσταται από τη διαπαιδαγώγηση της κοινωνίας υπό καθεστώς φόβου, πατερναλιστικής απειλής, αυταρχισμού και συντηρητικής αναδίπλωσης. Όμως, στη συζήτηση περί «μεταρρυθμιστικού, φιλελεύθερου, προοδευτικού Κέντρου» μοιάζει να λησμονείται η ισχυρή θέση του Νορμπέρτο Μπόμπιο, που στα 1996 είχε μεγάλη επιτυχία στους κόλπους της τότε υπαρκτής κεντροαριστεράς. Στο βιβλίο του *Δεξιά και Αριστερά*, ο Μπόμπιο εξηγήσει ότι προσπάθησε να ανασυγκροτήσει θεωρητικά τη θεμελιώδη πολιτική διάκριση, ακριβώς επειδή στην Ιταλία, μετά την πολιτική κρίση των αρχών του '90, διαχεόταν στον δημόσιο διάλογο η ιδέα ότι στη ρίζα της εθνικής κρίσης ήταν η «ηγεμονία των διανοουμένων της Αριστεράς» και ότι «μια κουλτούρα της Δεξιάς, που μέχρι τότε είχε κρατηθεί στο περιθώριο, έχει αποκτήσει και πάλι δύναμη διεπίδωσης».⁹

Ο φόβος των μαζών

Μια τελευταία δομική αδυναμία της συζήτησης περί ενδιάμεσου μεταρρυθμιστικού χώρου είναι ένας ορισμένος ελιτισμός. Η σύνδεση του μεταρρυθμιστικού προγράμματος με την τακτική ενοχοποίησης ως «συντεχνιακών»/«συντηρητικών» της μίας κοινωνικής ομάδας μετά την άλλη, που εγκαινίασε ο Γ. Α. Παπανδρέου, είναι ακόμη πιο παράταιρη, όταν συνοδεύεται με μια επίκληση της σοσιαλδημοκρατίας. Όσο αναντίρρητα λαϊκιστική είναι η υποδοχή κάθε αιτήματος ή ο απροϋπόθετος εναγκαλισμός με τον κακή ποιότητας καθ' ημάς συνδικαλισμό, άλλο τόσο άστοχη είναι η παραγνώριση ότι η σοσιαλδημοκρατική «μορφή διακυβέρνησης» βασίστηκε σε μια οργανική σχέση με τον κόσμο της εργασίας.¹⁰ Το σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς δεν ήταν άλλο από ένας δεσμός κυβέρνησης, κόμματος και οργανωμένων κοινωνικών συμφερόντων, μαζί με ένα αξιακό πλαίσιο αλληλεγγύης και πολιτικής μετριοπάθειας. Εκεί που η σοσιαλδημοκρατία πέτυχε να αντιμετωπίσει την κρίση του '70 (Γερμανία, Αυστρία, Σκανδιναβία), το κατάφερε μέσα από ένα συμβιβαστικό *quid pro quo* με τα συνδικάτα: μισθολογική συγκράτηση και ήπια λιτότητα με αντάλλαγμα μεταρρυθμίσεις κοινωνικής προστασίας, μείωσης των ανισοτήτων με αναδιανομή, αντικυκλική πολιτική· ό,τι ακριβώς δηλαδή δεν συνέβη στην Ελλάδα της κρίσης.

Ελιτισμός, όμως, είναι και μια άλλη εκούσια παραγνώριση. Τα κόμματα που εφάρμοσαν την πολιτική του Μνημονίου έχασαν τις κοινωνικές τους αναφορές. Όχι απλώς επειδή οι λαϊκιστικές δυνάμεις «μετακόμισαν» στον ΣΥΡΙΖΑ (ή αλλού δεξιότερα), κατά μία βολική αλλά ανεπαρκή ερμηνεία, αλλά κυρίως επειδή ταυτόχρονα τους εγκατέλειψαν τα πιο δυναμικά στρώματα του πληθυσμού. Οι μετρήσεις από τις εκλογές του 2012 και εξής δείχνουν ότι η ΝΔ και ιδίως το ΠΑΣΟΚ βασίζουν την εκλογική τους δύναμη στους συνταξιούχους, τους αγρότες και την περιφέρεια. Στα αριστερά του Κέντρου, είναι σαφές ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έχει καταφέρει να σταθεροποιήσει την προτίμηση των κλασικών outsiders, των ανέργων, των στρωμάτων νεαρής ηλικίας και υψηλότερης μόρφωσης, των αστικών κέντρων. Οι πιο δυναμικές μερίδες του πληθυσμού δεν υπέκυψαν τάχα μαζικά στις σειρήνες του λαϊκισμού· αντιδρούν σε ένα πρόγραμμα αναδιάρθρωσης που δεν τους προσφέρει παρά έναν ορίζοντα μιζέριας και ασύλληπτης ανεργίας στις πιο παρα-

γωγικές ηλικίες (σχεδόν 60% στις ηλικίες 15-24 και 40% στις ηλικίες 25-34).

Κατόπιν όλων αυτών, ας αναρωτηθούμε: είναι δυνατή οποιαδήποτε συγκρότηση ενός μεταρρυθμιστικού, προοδευτικού, κεντροαριστερού, σοσιαλδημοκρατικού «πόλου/Κέντρου» με αυτούς τους όρους; Η απάντηση εδώ είναι όχι, μονολεκτικά. Η «στιγμή» είναι μακροιστορικά κρίσιμη. Όπως το μπαλάκι του τένις στο *Match Point* του Γούντι Άλεν έχει χτυπήσει στο δίκτυ και αιωρείται χωρίς να ξέρουμε αν τελικά θα πέσει από τη μία ή την άλλη μεριά, έτσι και η προοπτική της χώρας παίζεται σε πολλά επίπεδα –οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, αξιακά. Οποιαδήποτε στρατηγική προϋποθέτει σαφήνεια, με όρους προγραμματικούς (εντός ή εκτός της αυταρχικής «μεταρρυθμιστικής» ατζέντας του Μνημονίου), με όρους αξιακούς-πολιτισμικούς (συντηρητική ή προοδευτική υπέρβαση της Μεταπολίτευσης), με όρους προτάγματος, δηλαδή εκπροσώπησης υπαρκτών κοινωνικών δυνάμεων. Μια «κεντρώα» απάντηση που δεν αφήνεται από τον μονόδρομο σημερινό «μεταρρυθμι-

σμό», που συνομιλεί με τη σαμαρική Δεξιά παρά με τον έστω λαϊκιστικό ΣΥΡΙΖΑ (ή ακόμα χειρότερα διακινεί θεωρίες των «δύο άκρων»), είναι καταδικασμένη, στην καλύτερη περίπτωση, σε έναν ρόλο εμβλαμωτικού. Υπό αυτό το πρίσμα, η διάκριση Αριστερά-Δεξιά σήμερα είναι πιο παρούσα από ποτέ –και καμία προσπάθεια πολιτικής (ανα-)συγκρότησης δεν μπορεί να την παρακάμψει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Βλ. «Liberal Market Economy», στην ορολογία των Hall και Soskice για τις ποικιλίες καπιταλισμού, στο περίφημο βιβλίο David Coates (επιμ.), *Varieties of Capitalism, Varieties of Approaches*, Palgrave MacMillan, Basingstoke 2005.
- 2 Bruegel, «EU-IMF Assistance to Euro-area Countries: An Early Assessment», Jean Pisani-Ferry / André Sapir / Guntram Wolff, Μάιος 2013.
- 3 IMF, *GREECE, Country Report 13/154*, Ιούνιος 2013.
- 4 Τη «μεταρρυθμιστική ατζέντα» αντιμετώπισης κρίσεων στον ώριμο καπιταλισμό, που καταστρώθηκε στη δεκαετία

του 1980 από το ΔΝΤ, την Παγκόσμια Τράπεζα και το Υπουργείο Οικονομικών των ρηγκανικών ΗΠΑ.

- 5 Αντώνης Σαμαράς, απευθυνόμενος στον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο, ΔΕΘ, 7.9.2013.
- 6 Marchel Gauchet, «La droite et la gauche», στο Pierre Nora (επιμ.), *Les lieux de mémoire*, τόμ. 3: *Les France. I. Conflits et partages*, Gallimard, Παρίσι 1992.
- 7 *Αυτ.*, σ. 404.
- 8 Κατάληξη της πορείας απομάκρυνσής του από την κοινωνική του βάση και της πλήρους απορρόφησής του από το κράτος, όπως δείχνουν οι Κώστας Ελευθερίου / Χρύσανθος Τάσσης, *ΠΑΣΟΚ. Η άνοδος και η πτώση (:) ενός ηγεμονικού κόμματος*, Σαββάλας, Αθήνα 2013.
- 9 Νορμπέρτο Μπόμπιο, *Δεξιά και Αριστερά. Σημασία και αίτια μιας πολιτικής διάκρισης*, μτφρ. Ελεονώρα Ανδρεδάκη, Πόλις, Αθήνα 2006 [1995], σ. 66.
- 10 Βλ. το κλασικό Alain Bergounioux / Bernard Manin, *Le régime social-démocrate*, PUF, Παρίσι 1989.

ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΠΑΔΑΚΗΣ

«Ανήκα στη γενιά που μεγάλωσε τον καιρό του Εθνοσοσιαλισμού, η οποία τυφλώθηκε και παραπλανήθηκε – και απέθγηκε να την παραπλανήσουν»
Günter Grass

Εάν θέλεις να με αντιμετωπίσεις ισότιμα, θα πρέπει να είσαι διατεθειμένος να με μεταχειριστείς διαφορετικά. Η προτροπή αυτή, που αναγράφεται στο καταστατικό κείμενο της Επιτροπής Ίσων Ευκαιριών Δυτικής Αυστραλίας,¹ συνοψίζει εύγλωττα την προσέγγιση στην οποία εδράζεται ολόκληρη η προβληματική των δομικών διακρίσεων. Σε μια περίοδο κατά την

Ο Γιώργος Καλπαδάκης είναι διεθνολόγος και διδάσκει στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

οποία οι αυξανόμενες ανισότητες συνιστούν σοβαρή πηγή διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού, με θύτες ακόμα και θεσμικούς παράγοντες, όπως καταδεικνύουν οι αυξανόμενες πληροφορίες περί ύπαρξης ακροδεξιών θυλάκων στην αστυνομία και το στρατό, η εισαγωγή της έννοιας αυτής στη συζήτηση για τα δικαιώματα δύναται να αναδείξει το μεγάλο μεταρρυθμιστικό εύρος που απαιτείται για τη δημιουργία ενός ανθεκτικού πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Επιπλέον, προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στην προοπτική μιας διεπιστημονικής ανατροπής της κρατούσας φορμαλιστικής πρόσληψης των δικαιωμάτων ώστε, μεταξύ άλλων, να θεσμοθετηθεί και η συμμετοχή επιστημών πέραν των νομικών στη διαμόρφωση του πλαισίου αυτού.

Ο εμπλουτισμός του διαλόγου για τα δικαιώματα, στη βάση αυτής της προβληματικής, είναι ικανός να δώσει το έναυσμα και για πρωτοβουλίες που θα διευρύνουν την κυρίαρχη αντίληψη για τη φύση του ρατσιστικού φαινομένου και το φάσμα των μέσων που απαιτούνται για την αντιμετώπισή του. Η καθιέρωση συνηγόρου για την ισότητα και την καταπολέμηση των διακρίσεων θα μπορούσε να αποτελέσει έναν πόλο ενδυνάμωσης των διάσπαρτων πρωτοβουλιών που έχει γεννήσει η ενίσχυση της φυλετικής μισαλλοδοξίας, λειτουργώντας ως αντίβαρο όχι μόνο στο ακροδεξιό φαινόμενο εντός των εγχώριων θεσμών, αλλά και σε κρατικούς παράγοντες με πλημμελή επίγνωση του κομβικού τους ρόλου στην νομιμοποίηση ακραιφνώς ρατσιστικών συμπεριφορών.